

บทบาทของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวม้งไท

นายदनัย ชาทิพฮอด

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๕๘

ISBN 974-53-2764-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ROLE OF RITUAL SONGS IN THE HEALING RITE OF PHU TAI

Mr. Danai Chathiphot

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

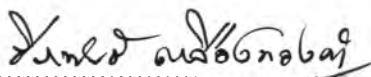
Chulalongkorn University

Academic Year 2005

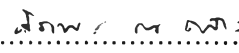
ISBN 974-53-2764-6

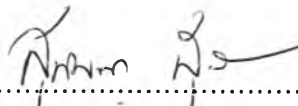
หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของบร็องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท
โดย นายदनัย ซาทิพฮอด
สาขาวิชา ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุจฉายา

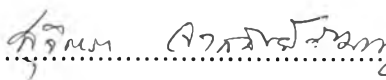
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

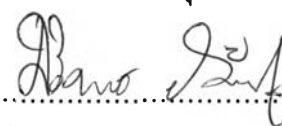

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ซีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศีราพร ณ ถลาง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายา)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ศีริพร ภัคดีผาสุข)

นายदनัย ซาทิพฮอด : บทบาทของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท (THE ROLE OF RITUAL SONGS IN THE HEALING RITE OF PHU TAI) อ. ที่ปรึกษา : รศ. สุกัญญา
สุจฉายา, ๑๗๙ หน้า. ISBN : 974 – 53 – 2764 – 6

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและศึกษาบทบาทของบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไทในเขตอำเภอพรรณานิคม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

ผู้วิจัยพบว่า “พิธีเหยา” เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตามประเพณีของชาวผู้ไท ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์และมุกดาหาร แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีกรรมเหยารักษาผู้ป่วยและพิธีกรรมเหยาเลี้ยงผี ซึ่งทุกพิธีกรรมจะมีบทร้องเป็นองค์ประกอบสำคัญ

บทร้องประกอบพิธีกรรมเหยามีโครงสร้างสำคัญ ๕ ขั้นตอน คือ การไหว้ผีเชิญผี การลำส้องและไต่ถาม การอ้อนวอนร้องขอ การเรียกขวัญสู่ขวัญและการส่งผีอำลา นอกจากนี้ยังปรากฏขั้นตอนพิเศษ คือ การขู่ เมื่อการอ้อนวอนร้องขอไม่ประสบผลสำเร็จ โครงสร้างทั้ง ๕ ขั้นตอนมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับการใช้ภาษาและการใช้ดนตรีประกอบบทร้อง

ผู้วิจัยพบว่าบทร้องมีบทบาทนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลในการรักษาโรค โดยเฉพาะบทบาทในการเป็นเครื่องมือค้นหาสมุฏฐานของโรค วินิจฉัยอาการเจ็บป่วย บอกวิธีการแก้ไขและรักษา และที่สำคัญที่สุดคือบทบาทในการให้กำลังใจคนป่วย นอกจากนี้พิธีกรรมเหยายังมีลักษณะเด่น ๓ ประการ ซึ่งแสดงอัตลักษณ์ของชาวผู้ไท คือ ความเชื่อเรื่องผีให้ผีแทน ภาษาผู้ไทและดนตรีทำนองผู้ไท

ภาควิชา.....ภาษาไทย.....
สาขาวิชา.....ภาษาไทย.....
ปีการศึกษา...๒๕๕๘.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4680131322 : MAJOR THAI

KEY WORD : RITUAL/ RITUAL SONGS/ PHU TAI/ HEALING RITE/ ROLE

DANAI CHATHIPHOT : THE ROLE OF RITUAL SONGS IN THE HEALING RITE OF PHU TAI. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SUKANYA SUJACHAYA. 179 pp. ISBN : 974 – 53 – 2764 – 6

This thesis aims at collecting and studying the role of ritual songs in the healing rite of Phu Tai in Amphoe Phannanikhom, Amphoe Muang Sakonnakhon and Amphoe Na Wa Nakhonphanom Province.

It is found that “Pithii Yao” (yao ritual) is the traditional ritual of Phu Tai covering 4 provinces, Sakonnakhon, Nakhonphanom, Kalasin and Mukdahan. There are 2 types of rites ; Yao Rak Sa Phu Puay (healing rite) and Yao Liang Phii (offering rite). Both have songs or recited texts as the most important component.

The structure of the songs are 5 steps ; the invitation and worship the gods, the investigation and diagnosis, the entreaty, the calling for khwan and the departure. However there is a special step to threat if the begging is turn down. These five step are related to choices of words, music and singing texts.

In addition, the ritual songs of Phu Tai play the important role in effectiveness of the treatment. It is used to investigate, to diagnose, to treat and most of all to console the patients. There are 3 outstanding characteristics showing the identity of Phu Tai ; beliefs in phi thaen, music and language.

Department.....Thai.....

Field of Study.....Thai.....

Academic Year.....2005.....

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Damai Chathiphot
Sukanya Sujachaya

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากความเมตตากรุณาอย่างยิ่งของ รองศาสตราจารย์สุกัญญา สัจฉายา อาจารย์ที่ปรึกษาผู้เป็น “ครู” ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้าน คณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นคุณประโยชน์ต่องานวิจัย อีกทั้งยังเป็น “ครู” ผู้ดูแล เอาใจใส่ในการตรวจแก้ไข วิทยานิพนธ์จนกระทั่งสำเร็จ ผู้วิจัยในฐานะ “ศิษย์” รู้สึกสำนึกในพระคุณของครูอย่างสุดซึ้ง และขอ กราบขอบพระคุณ “ครู” อย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง รองศาสตราจารย์ ดร. สัจจิตรา จงสถิตยวัฒนา อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข ซึ่งเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และเป็นทั้ง “ครู” ผู้ให้ความรู้แก่ “ศิษย์” ในด้านคณิตศาสตร์และวรรณคดีไทย อีกทั้งยังกรุณาให้คำแนะนำในการ แก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้เสร็จสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ “หมอเหยา” ซึ่งผู้วิจัยถือว่าท่านทั้งหลายเป็น “ครู” ผู้เอื้อเฟื้อ ข้อมูลคณิตศาสตร์ (มุขปาฐะ) ที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังให้ความเมตตา กรุณา รักใคร่เอ็นดู “ลูกชาย” ในระหว่างการเข้าร่วมพิธีกรรมเหยาทุกๆ ครั้งด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณ อย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คุณอาสาฯ ซาทิพอด คุณป้าสงวน ซาทิพอด คุณป้าปาน สวัสดิ์ ผู้ช่วยถอดความบทร้องจนสำเร็จทั้ง ๑๐ ส่วน ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ “ครู” ผู้ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์และเป็นที่ยกย่องให้กำลังใจกับ “ศิษย์” มาด้วยดีโดยตลอด

ขอขอบพระคุณพี่สาวที่แสนดีทั้งสาม สุดาวรรณ ซาทิพอด สุมาลี ฝ้าน้ำคำและจินตนา ซาทิพอดผู้สนับสนุนทั้งแรงใจและแรงทรัพย์ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาที่ดีระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ ดร. สมบูรณ์ แพทยานันท์ เศรษฐกร ๕ สำนักงานเศรษฐกิจ กระทรวงการคลัง พี่พรทิพย์ แพทยานันท์ พี่พิมพ์พร เจริญธรรม และคุณนาฏอนงค์ จันทร์ไพบูลย์ ผู้ให้ความช่วยเหลือและให้ คำแนะนำและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ ทั้งหลายที่เป็นกำลังแรงใจจนกระทั่ง ทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จดังประสงค์

ท้ายสุดขอกราบขอบพระคุณและน้อมรำลึกพระคุณของนายสังัด ซาทิพอดและนาง สมหวัง ซาทิพอด พ่อแม่ซึ่งเป็นที่รักและเคารพอย่างยิ่งของลูกและเป็นผู้คอยให้กำลังใจ ปลอดภัย ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำที่ดีๆ แก่ผู้วิจัยเสมอ อีกทั้งยังเป็น “ผู้ช่วยวิจัย” ตลอดเวลาที่อยู่ ภาคสนาม จนกระทั่งผู้วิจัยมีความพากเพียรในการทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์และพยายามจน สำเร็จการศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่	
๑ บทนำ	๑
๑.๑. ความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓. สมมุติฐานการวิจัย.....	๓
๑.๔. ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๔
๑.๖. ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๕
๑.๗. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๕
๑.๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๖
๑.๙. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
บทที่	
๒ ภูมิหลังเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท.....	๑๐
๒.๑. ประวัติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท.....	๑๐
๒.๒. การตั้งถิ่นฐานและการกระจายตัวของประชากร.....	๑๑
๒.๓. สภาพทางสังคม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี.....	๑๔
๒.๓.๑. โครงสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวและระบบเครือญาติ.....	๑๕
๒.๓.๒. ความเชื่อ.....	๑๖
๒.๓.๒.๑. ความเชื่อและการนับถือผีของชาวผู้ไท.....	๑๗
๒.๓.๒.๒. ความเชื่อเรื่องขวัญ.....	๒๐
๒.๓.๓. วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี.....	๒๑
๒.๓.๓.๑. ภาษา.....	๒๑
๒.๓.๓.๒. การแต่งกาย.....	๒๓
๒.๓.๓.๓. อาหาร.....	๒๔
๒.๓.๓.๔. ขนบธรรมเนียมประเพณี.....	๒๕

ก. ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต.....๒๕
 ข. ประเพณีในรอบปี.....๒๘
 ๒.๓.๓.๕. ดนตรีและเพลง.....๓๐

บทที่

๓ พิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท.....๓๒
 ๓.๑. มูลเหตุของการเหยา.....๓๒
 ๓.๒. ประเภทของการเหยา.....๓๔
 ๓.๒.๑. การเหยารักษาผู้ป่วย.....๓๔
 ๓.๒.๑.๑. โอกาสในการประกอบพิธี.....๓๕
 ๓.๒.๑.๒. ผู้เข้าร่วมพิธี.....๓๕
 ๓.๒.๑.๒.๑. หมอเหยา.....๓๕
 ๓.๒.๑.๒.๒. ผู้ป่วย.....๓๙
 ๓.๒.๑.๒.๓. หมอแคน.....๔๐
 ๓.๒.๑.๒.๔. หมอสอย.....๔๑
 ๓.๒.๑.๒.๕. ญาติผู้ป่วย.....๔๑
 ๓.๒.๑.๓. เครื่องประกอบพิธี.....๔๒
 ๓.๒.๑.๓.๑. เครื่องกาย.....๔๒
 ๓.๒.๑.๓.๒. เครื่องใช้.....๔๒
 ๓.๒.๑.๓.๓. อาหาร.....๔๓
 ก. อาหารสำหรับผี.....๔๓
 ข. อาหารสำหรับเลี้ยงแขก.....๔๓
 ๓.๒.๑.๔. ดนตรีประกอบพิธี.....๔๔
 ๓.๒.๑.๕. เครื่องแต่งกาย๔๔
 ๓.๒.๑.๖. ขั้นตอนการประกอบพิธี.....๔๕
 ๓.๒.๑.๗. บทร้องประกอบพิธี.....๔๖
 ๓.๒.๑.๘. ข้อห้ามและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธี.....๔๖
 ๓.๒.๒. การเหยาเลี้ยงผี.....๔๗
 ๓.๒.๒.๑. โอกาสในการประกอบพิธี.....๔๘
 ๓.๒.๒.๒. ผู้เข้าร่วมพิธี.....๔๘
 ๓.๒.๒.๒.๑. หมอเหยา (พ่อเมือง / แม่เมือง).....๔๘
 ๓.๒.๒.๒.๒. ผู้ป่วย (ลูกเมือง / ลูกศิษย์ / ลูกเลี้ยง)๔๙
 ๓.๒.๒.๒.๓. หมอแคน (หมอม้า)๕๐
 ๓.๒.๒.๓. เครื่องประกอบพิธี.....๕๐

๓.๒.๒.๓.๑. เครื่องกาย.....๕๐

๓.๒.๒.๓.๒. เครื่องใช้.....๕๑

๓.๒.๒.๓.๓. อาหาร.....๕๒

 ก. อาหารสำหรับผี.....๕๒

 ข. อาหารสำหรับเลี้ยงแขก.....๕๒

๓.๒.๒.๔. ดนตรีประกอบพิธี.....๕๒

๓.๒.๒.๕. เครื่องแต่งกาย.....๕๓

๓.๒.๒.๖. ขั้นตอนการประกอบพิธี.....๕๓

๓.๒.๒.๗. บทร้องประกอบพิธี.....๕๕

๓.๒.๒.๘. ข้อห้ามและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธี.....๕๖

บทที่

๔ โครงสร้างและการใช้ภาษาในบทร้องประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท.....๕๗

 ๔.๑. การไหว้ผีเชิญผี.....๕๗

 ๔.๒. การลำส่งและใต้ถาม.....๖๒

 ๔.๓. การอ้อนวอนร้องขอ.....๗๓

 ๔.๔. การเรียกขวัญและสู่ขวัญ.....๗๙

 ๔.๕. การส่งผีและการลา.....๘๙

บทที่

๕ บทบาทของบทร้องในการนำไปสู่สัมฤทธิผลในการรักษาโรค.....๙๖

 ๕.๑. เป็นเครื่องมือในการถามหาสมุฏฐานของโรค.....๙๘

 ก. การถามด้วยคำพูดปกติ.....๙๘

 ข. การถามด้วยการร้องลำด้วยกลอนลำผญา.....๑๐๐

 ๕.๒. เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยอาการเจ็บป่วย.....๑๐๒

 ๕.๓. เป็นเครื่องมือในการบอกวิธีการแก้ไขและรักษา.....๑๐๔

 ๕.๔. เป็นเครื่องมือในการให้กำลังใจ.....๑๐๖

บทที่

๖ บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....๑๑๐

รายการอ้างอิง.....๑๑๓

ภาคผนวก.....๑๑๘

ภาคผนวก ก.....๑๑๙

ภาคผนวก ข.....๑๗๒
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....๑๗๘

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑ แสดงชื่อและจำนวนหอมเหยาในพื้นที่วิจัยจังหวัดสกลนครและนครพนม.....	๓๖
ตารางที่ ๒ แสดงอัตราส่วนและอาการป่วยของชาย – หญิงที่รักษาด้วยการเหยา.....	๔๐
ตารางที่ ๓ แสดงชื่อและจำนวนหอมแคน ลายแคนและทำนองที่ใช้ประกอบการเหยา.....	๔๑
ตารางที่ ๔ แสดงการเปรียบเทียบโครงสร้างของภาษาแพทย์และภาษาของหอมเหยา.....	๖๓
ตารางที่ ๕ แสดงลักษณะคำถามและผลเสียงหายด้วยอุปกรณ์ต่างๆ ของหอมเหยา.....	๖๕
ตารางที่ ๖ แสดงสาเหตุของความเจ็บป่วยตามการวินิจฉัยของหอมเหยา.....	๑๐๒